

Geografija prostega časa - samostojno delovno področje družbene geografije?

Geografija prostega časa (vključno z geografijo turizma kot posebnim vidikom) kot specifično delovno področje družbene geografije temelji na ugotovitvi, da sodijo dejavnosti prostega časa med osnovne funkcije človekovega delovanja.

Na poseben položaj tega geografskega delovnega področja vplivajo naslednje prvine.

- Poseben pomen narave kot rekreacijskega potenciala. Naravno okolje je materialna podlaga za zadovoljevanje različnih prostočasnih dejavnosti. Nekatere naravne prvine, ki sicer nimajo drugega gospodarskega pomena, postanejo s prostočasnim povpraševanjem ekonomska dobrina.
- Med dejavnosti, ki so namenjene preživljanju prostega časa, je vključeno izredno veliko različnih gospodarskih in negospodarskih dejavnosti, vendar pa vzpodbuja prosti čas tudi povsem specifične dejavnosti in objekte, ki predstavljajo v pokrajini značilne in samo svoje pokrajinske funkcije in strukture.
- Dejavniki, ki vplivajo na prostočasno povpraševanje in ponudbo ter tolmačijo pokrajinsko stvarnost, predstavljajo v mnogočem specifične zakonitosti pokrajinskega razvoja.

Pokrajinski učinki preživljanja prostega časa se razraščajo!

Trend transformacije prostočasnega sektorja od nekdanjih, pasivnejših oblik preživljanja prostega časa (namenjenih zlasti počitku in sprostitvi), preko aktivnejših dejavnosti za

krepitev duševnih in telesnih moči, do prostočasnih oblik, namenjenih širjenju obzorja, osebnega razvoja in uveljavljanja, samopotrjevanja in samouresničevanja, se odraža v nenehnem porajanju novih in v razvejanosti obstoječih prostočasnih aktivnosti. S tem se povečujejo in širijo tudi pokrajinski vplivi, saj se pojavlja čedalje širši seznam prostočasne infrastrukture in oblik rabe tal.

Aplikativni pomen geografije prostega časa

Analize in ocenjevanja razvoja prostočasnih dejavnosti so do petdesetih let 20. stoletja poudarjala predvsem njihove pozitivne vplive na preobrazbo pokrajinskih struktur, zlasti njihovo vlogo pri ohranjanju funkcionalnega življenjskega in gospodarskega prostora na območjih splošnega razvojnega zastoja.

Množičen razvoj prostočasnih dejavnosti po letu 1950 pa je težišče analiz prevesil v ugotavljanje problematičnih sprememb, kot so: posledice prezasičenosti rekreacijskih območij, naselij in prometne infrastrukture, neuravnovešene socialne strukture oziroma disparitete v turističnih receptivnih območjih ter različne oblike obremenjevanja okolja in pokrajine. Te ugotovitve so sprožile tudi specifično usmerjanje raziskovanja za potrebe regionalnega in prostorskega planiranja, predvsem z analizami prostora (t.j. raziskovanjem obstoječih struktur), z ocenjevanjem prostora z vidika primernosti za prostočasne dejavnosti (naravnih in kulturnih dobrin), vključujoč pri tem tudi bodoči razvoj in problematiko alternativnih smeric prostorskega razvoja.

Zahvaljujoč prav poznavanju in razumevanju vezi med naravo in družbo in vplivov tega delovanja na pokrajino so v preteklih petdesetih letih mnogi slovenski geografi našli težišče svojega poklicnega dela v institucijah in zavodih, ki se ukvarjajo z urejanjem prostora oziroma s prostorskim planiranjem in z varstvom narave. Ob tem je bila njihova prednost zlasti v tem, da pri vprašanih, ki so se nanašala na področje prostega časa (in turizma), niso gledali ozko in enostransko ali sektorsko. Resnici na ljubo pa je potrebno omeniti, da jim je manjkalo poznavanje nekaterih področij, zlasti pravnih ukrepov, s katerimi skuša država (družba) aktivno ali restriktivno vplivati na urejanje prostora. Ta manjko znanja so morali običajno samoiniciativno odpravljati med svojim delom.

Izobraževanje in zaposlovanje geografov na področju prostočasnih (turističnih dejavnosti)

V preteklih letih so se geografi (razen na predhodno omenjenih institucijah in v upravnih organih za prostorsko urejanje in planiranje) vključevali deloma tudi v delo turističnih nosilcev v ožjem smislu, zlasti v: statistični službi, turističnih agencijah, zbornicah in v lokalnih turističnih organizacijah in društvih. V zvezi z udeleževanjem v teh ustanovah se, in to ne zgolj pri geografih, temveč tudi pri drugih izobrazbenih profilih, odpirajo dileme, ki izhajajo iz sledečih dejstev.

- Dejstvo, da je preživljanje prostega časa (turizem) kompleksen pojav, kjer se močno povezujejo raznovrstni elementi: sociološki, ekonomski, geografski, psihološki, prostorski, pravni, politični idr.

Za poznavanje zapletenih razmerij delovanja turizma so zato pomembni raznoliki vidiki znanja. To vsekakor ne morejo biti le aspekti ekonomike turizma, saj je turizem mnogo bolj zapleten od gospodarstva, niti ne geografija turizma, s preučevanjem vzrokov in posledic pokrajinskih učinkov.

- Delo v ustanovah, ki se ukvarjajo s prostočasnimi (turističnimi) dejavnostmi, terja reševanje izredno razvejanih nalog, kot so: analiza turističnega dogajanja (od povpraševanja do ponudbe), oblikovanje delnega ali integriranega turističnega produkta, priprava in organiziranje ter izvajanje tržnih akcij, organiziranje specifičnih izobraževalnih akcij, če izdvojimo le nekatere.

Razvejanost obravnavanega področja in številne oblike specifičnega znanja, ki so potrebne za reševanje izdvojenih nalog, terjajo v prvi fazi določeno osnovno, vendar kompleksno znanje, v drugi pa specializiran in poglobljen študij specifičnih in zahtevnejših raziskovalnih metod ali znanja za vrhunsko menedžersko delo.

Sedanja prizadevanja po "odpiranju" in interdisciplinarno zasnovanih študijskih smereh kot tudi po novih, stopenjsko oblikovanih programih nudijo možnosti, da se geografija prostega časa (turizma) prilagodi tem novim spoznanjem in možnostim.

Matjaž Jeršič

Pričujoči prispevek je bil pripravljen za razpravo na okrogli mizi "Turistična geografija Slovenije" na Zborovanju slovenskih geografov v Velenju (op. ur.).

19. zborovanje slovenskih geografov Velenje 2004

Tokratno zborovanje slovenskih geografov je od 21. do 23. oktobra 2004 potekalo v Velenju, kjer so ga v sodelovanju z Zvezo geografskih društev Slovenije (ZGDS) pripravili geografi-raziskovalci Inštituta za ekološke raziskave ERICo Velenje.

Bilo je precej regionalno obarvano, saj so si organizatorji za enega glavnih ciljev zastavili pridobiti ter predstavnikom lokalne in državne uprave podati kar največ informacij, ki jih bodo lahko uporabili pri načrtovanju sonaravnega in trajnostnega razvoja Zgomje Savinjske in Šaleške doline (imenovane tudi "SAŠA" regije). Kot drugo značilnost tokratnega zborovanja bi lahko izpostavili interdisciplinarnost. Organizatorji so k sodelovanju povabili tudi predstavnike lokalnih skupnosti, večjih podjetij in strokovnjake z različnih področij, ki so po mnenju udeležencev s svojimi prispevki dogajanje obogatili, prispevali so k večji kakovosti razprav in stališč, ki so se na zborovanju izoblikovala, hkrati pa je ta "odprtost" omogočila uresničitev še enega zastavljenega cilja, t.j. z zborovanjem širši javnosti predstaviti vsakokratno aktualnost, uporabnost in širino geografske stroke ter opozoriti na njene pristojnosti, vlogo in pomen.

19. zborovanje slovenskih geografov se je po pozdravnih nagovorih vodje zborovanja (mag. Emila Šterbenka), predsednika ZGDS (mag. Mitja Briclja), župana Mestne občine Velenje (Srečka Meha) in namestnika direktorja inštituta ERICo (dr. Boštjana Pokomega) precej "udarno" in zelo uspešno začelo z okroglo mizo "Regionalni razvojni izzivi v Zgornji Savinjski in Šaleški dolini". Vodil jo je dr. Dušan Plut, člani omizja pa so bili še mag. Mitja Bricelj (državni pod-

sekretar za mednarodne evropske zadeve pri Ministrstvu za okolje, prostor in energijo), Alenka Avberšek (direktorica Savinjsko-šaleške območne gospodarske zbornice), Vilma Fece (direktorica Varstva okolja v Gorenju, d.d.), Srečko Meh in Toni Rifelj (župan občine Gornji Grad). Dr. Dušan Plut, Alenka Avberšek in mag. Mitja Bricelj so za dobre iztočnice poskrbeli že z uvodnimi predavanji, v katerih so spregovorili o pokrajini, prebivalstvu, gospodarstvu in razvojnih možnostih SAŠA regije, kasneje pa so vsi sodelujoči z zanimivimi mnenji k razpravi dobro spodbujali tudi druge udeležence v veliki dvorani.

Razpravljavci so si bili ob zaključku okrogle mize enotni, da SAŠA regija sicer res združuje dve precej različni območji, kar pa ni nujno slabost, ampak naj bo dvojnost predvsem razvojna prednost. Precej pozornosti so posvetili prometni infrastrukturi, ki se vedno bolj kaže kot zaviralni dejavnik razvoja regije, ter spregovorili tudi o priložnostih, ki se ponujajo slovenskim regijam s članstvom Slovenije v Evropski zvezi.

Glede na to, da je bilo velenjsko zborovanje prvo srečanje slovenskih geografov "v Evropi", ne preseneča, da so popoldanska plenarna predavanja namenili ravno tej temi oz. različnim vidikom članstva Slovenije v Evropski zvezi. Referate so podali Ivo Piry (iz Službe vlade RS za strukturno politiko in regionalni razvoj), dr. Irena Rejec Brancelj (v Agenciji RS za okolje vodi službo za poročanje Evropski zvezi), in gost prof. dr. Friedrich M. Zimmermann. Piry je uvodoma pripravil krajši pregled procesa vključevanja Slovenije v Evropsko zvezo, nato pa se je omejil predvsem na geografske razsežnosti tega procesa. Pozornost je v prvi vrsti namenil družbenogeografskim vsebinam - regionalnemu razvoju in planiranju, razvoju obmejnih območij ipd. Rejec